

SZATHMÁRY LÁSZLÓ–MARCSIK ANTÓNIA–LENKEY ZSUZSANNA–KÖVÁRI IVETT- GUBA ZSUZSANNA–CSÓRI ZSUZSANNA–HOLLÓ GÁBOR AZ AUTOCHTONITÁS HATÁSA AZ ALFÖLD HONFOGLALÁS KORI (10. SZÁZADI) NÉPESSÉGÉRE

BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS

A magyar honfoglalás kort kutatók (történészek, régészek, antropológusok) körében régi kérdés az, hogy a helyi népességnek milyen hatása volt Árpád népének honfoglalóira. A biológiai antropológia terén történt már korábban módszertanában sikeresnek tűnő kísérlet e kérdés megválaszolásához.¹

Jelen tanulmányban hasonló módszertani vetületben azt kívánjuk megítélni, hogy a 9. század végén, a 10. század elején az Alföldre betelepült honfoglalók aránya milyen lehetett a helyi népességhez képest.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálat anyaga az Alföldről származott a Kr. u. 1. és a 10. század között feltárt felnőtt korú leletek révén (1. táblázat). Ezáltal ezer év tanulságait összegezhettük 1797 felnőtt férfi és 1533 hasonló korú nő csontvázletele alapján.

A szarmata kort az 1. századtól a 4. század közepéig feltárt leletek reprezentálták. Az átmeneti időszak leletei a rákövetkező másfél évszázadból származtak, tehát az 5. század vége volt a mintavétel felső határa. A germán kor, a korai avar kor, a késői avar kor, a magyar honfoglalás kor (10. század) emlékeit a hagyományos régészeti-történeti időrend szerint csoportosítottuk.

A felnőtt kor alsó határa az oszteológiailag konvencionálisan megállapított 23 év volt.² A felnőtt korú egyének nemének meghatározása Éry, Kralovánszky és Nemeskéri³ szempontjai alapján történt.

Az összehasonlító vizsgálatba először a koponya Martin⁴ által definiált tizenkét méretén (2. táblázat) Dear⁵ főkomponens módszerével hiánypótlást végeztünk, nemenként és koronként külön-külön. Ezután az egymást követő korok mintáit páronkénti diszkriminancia analízissel elemeztük. Az átsorolatlan egyedek minden, időrendileg egymást követő korra jellemző új összetevőt

jelentettek. A mintapárok között átsorolt leletek pedig a továbbélőket reprezentálták. A különböző időszakokat túlélő variánsokat egyedi besorolásuk alapján ítéltük meg.

Időszak	Férfiak	Nők
Szarmata kor	67	73
Átmeneti kor	93	77
Germán kor	112	71
Kora avar kor	225	193
Késő avar kor	948	851
10. század – honfoglalás kor	352	268
Összesen	1797	1533

1. táblázat Az elemzett felnőtt korú koponyaleletek száma koronként

EREDMÉNYEK

A bevezetőben említett felfogás szerint, a legkorábbi alapnépességnek a szarmata korit tekintettük (1. kép). Az ezt követő időrendi mintáknál meghatároztuk az immigráns összetevők arányát, amelyeket az 1. ábrán jobb oldalon kiemelten tüntettünk fel. Az autochtonnak tekinthető variánsok részesedését minden korra vonatkozóan részletesen meghatároztuk.

Eredményeink szerint Árpád népének 895-ben történt honfoglalása 43%-ban jelenthetett új kraniológiai elemet az Alföldön. 57%-ra becsülhető az autochtonitás aránya. Meglepő, hogy ezen belül a szarmata/germán átmeneti kor (17%), valamint a szarmata kor (15%) reminiscenciái a legjelentősebbek. Részesedését tekintve ezt a germán korra (10%) és a kora avar korra (8%) jellemző variánsok követik. És egy nagyobb meglepetés: a késő avar korra jellemző összetevők csak 7%-ban mutathatók ki a 10. században. Igaz, hogy az új immigránsok aránya ekkor csak 36%-ra becsülhető, azaz viszonylag alacsony. A 670 körül megjelent, korábban itt

1 KÖVÁRI ET AL. 2003.

2 ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970.

3 ÉRY–KRALOVÁNSZKY–NEMESKÉRI 1963.

4 MARTIN 1928.

5 DEAR 1959.

nem kimutatható mongolidok inkább csak jeleznek egy bevándorlási hullámot, de ez a népesség összetételére nem lehetett jelentős hatása.

Úgy tűnik tehát, hogy a magyar honfoglalás korának autochton népességei kraniológiai jellemvonásaikat tekintve inkább korai időszakokra utalnak. A honfoglalást közvetlenül megelőző késő avar kori immigránsok népességtörténeti jelentősége ennél kisebb lehetett.

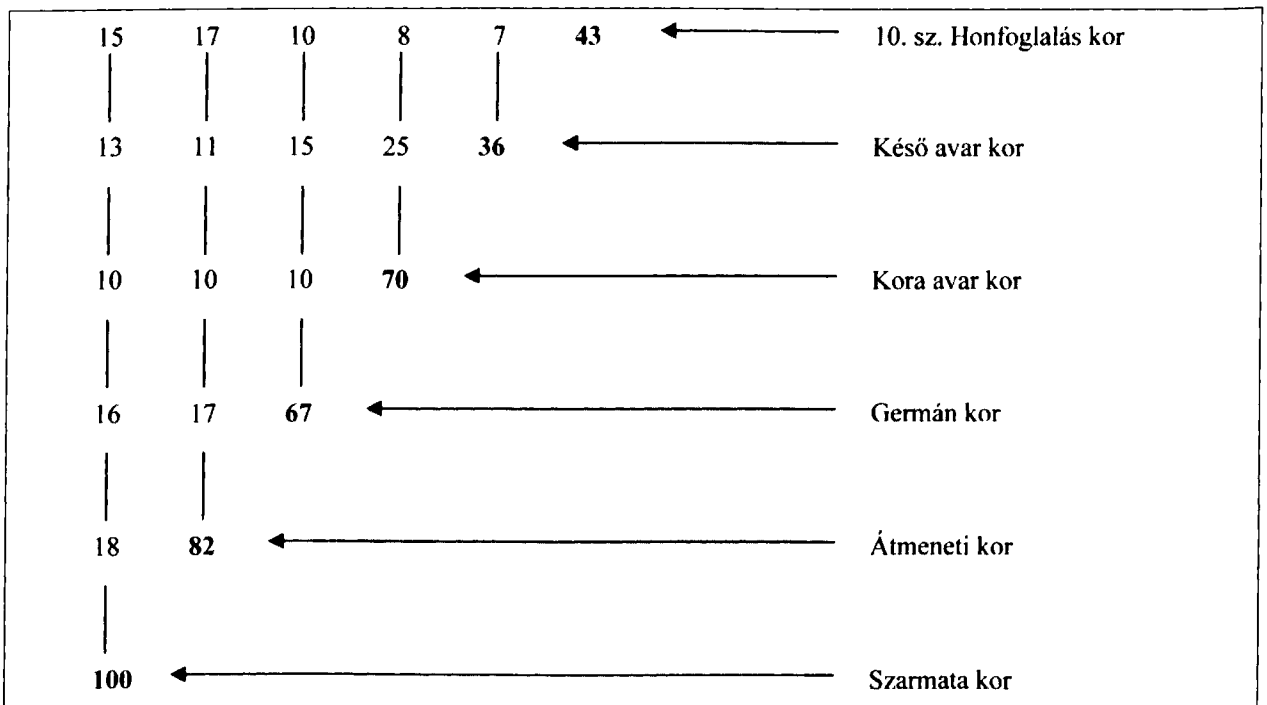
Kraniológiai vonatkozású kísérletünk összegzéséül azt a feltételezést fogalmazhatjuk meg, hogy az Alföld 1-6. századi alapnépességére jellemző kraniológiai vonások gyakrabban megjelennek a 10. században, mint a 7-9. századiak.

A 10. századi népesség összetételét tekintve, a helyi népesség részesedése 57%-ra, míg Árpád honfoglalóinak aránya 43%-ra becsülhető. Kérdéses persze, hogy ezen értékek a korábbi variánsok lokális továbbélésére utalnak-e, vagy ugyanazon gyökerű többszöri migráció részét képezik. Nem tudni azt sem, hogy a véletlenszerűségnek mennyi a szerepe. Feltételezve azt, hogy a véletlenszerűség minden korszak mintáit

egyformán érinti, inkább a tendenciákat érdemes figyelembe venni a későbbi antropológiai és történeti kutatások terén.

Martin - szám	Méret
1	Az agykoponya legnagyobb hossza
8	Az agykoponya legnagyobb szélessége
9	Legkisebb homlokszélesség
17	Az agykoponya magassága a basiontól
20	Az agykoponya magassága a poriontól
45	A járomív szélessége
48	Az arc felső részének magassága
51	Szemüregszélesség
52	Szemüregmagasság
54	Orrüregszélesség
55	Orrmagasság
66	Az állkapocsszeglet szélessége

2. táblázat A vizsgált koponyadimenziók Martin (1928) méretszámai alapján

1. kép A honfoglalás kori (10. századi) népesség összetétele: a korabeli immigráns (jobb oldalon feltüntetett) és a korábbi továbbélő autochton néprészek aránya (%-ban)

IRODALOM

- ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970 = Acsádi, Gy.-Nemeskéri, J.: History of Human Life Span and Mortality. Akadémiai Kiadó. Budapest 1970.
- DEAR 1959 = Dear, R. E.: Principal Component Missing Data Method for Multiple Regression Models. System Development Corporation. Technical Report, SP-86 (1959).
- ÉRY-KRALOVÁNSZKY-NEMESKÉRI 1963 = Éry K.-Kralovánszky A.-Nemeskéri J.: Történeti népeségek rekonstrukciójának reprezentációja. *AnthropKözl* 7 (1963) 41-90.
- KÖVÁRI-SZATHMÁRY-MARCSIK 2003 = Kővári I.-Szathmáry L.-Marcsik A.: A továbbélés ritmusának becslése a 7. és a 11. század között. III. Kárpát-medencei Biológiai Szimpózium, Magyar Biológiai Társaság, Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest 2003, 223-226.
- MARTIN 1928 = Martin, R.: *Lehrbuch der Anthropologie*. Fischer, Jena, 2. Auflage, 2. Band.

THE INFLUENCE OF AUTOCHTHONY ON THE POPULATION OF THE TIME OF THE HUNGARIAN CONQUEST (10TH CENTURY) IN THE HUNGARIAN GREAT PLAIN

The present paper deals with the 10th century population history of the Hungarian Great Plain. Our attention was primarily focused on the proportion of the 10th century Hungarian conquerors and the local populations. As the craniological results showed, the percentage of the local population might have been 57%, while that of the immigrants might have presented a smaller ratio (43%). The components of the local population were

also estimated back to the previous one thousand years. According to these examinations, the characteristic features of the population surviving in the Great Plain were mainly suggestive of the Sarmatian and Germanic eras. The immigrants of the Late Avar period preceding the age of the Hungarian conquest did not seem to have been of the same importance.